

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the **University of Silesia in Katowice**

Title: Kara nagany i środki oddziaływania społecznego oraz środki oddziaływania wychowawczego w prawie wykroczeń

Author: Michał Grudecki

Citation style: Grudecki Michał. (2018). Kara nagany i środki oddziaływania społecznego oraz środki oddziaływania wychowawczego w prawie wykroczeń. "Prokuratura i Prawo" (2018, nr 7/8, s. 163-191).

Uznanie autorstwa - Bez utworów zależnych Polska - Ta licencja zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu zarówno w celach komercyjnych i niekomercyjnych, pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersytet ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Michał Grudecki

Kara nagany i środki oddziaływania społecznego oraz środki oddziaływania wychowawczego w prawie wykroczeń

Streszczenie

W artykule zostaną przedstawione najłagodniejsze oraz najrzadziej stosowane sankcje za wykroczenia w polskim prawie karnym: kara nagany, środki oddziaływania społecznego oraz środki oddziaływania wychowawczego. Ich charakter jest inny, lecz funkcje mogą być podobne. Tak samo zbliżony jest sposób ich wykonywania.

W związku z powyższym Autor przedstawia prawne przesłanki zastosowania oraz dokonuje porównania pomiędzy tymi sankcjami, biorąc pod uwagę funkcję oraz zasady prawa wykroczeń. Na zakończenie wysuwa postulaty de lege ferenda powiązane z dalszym występowaniem tychże sankcji w Kodeksie wykroczeń.

Słowa kluczowe: prawo wykroczeń, kara nagany, środki oddziaływania społecznego, środki oddziaływania wychowawczego, środki reakcji na wykroczenie.

1. Słowo wstępne

Kara nagany, pomieszczona w przepisie art. 18 pkt 4 ustawy z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń¹, jest najłagodniejszą karą w prawie karnym *sensu largo*, a przy tym, na co zwraca uwagę R. Krajewski, nie posiadającą większego zastosowania praktycznego oraz budzącą niewielkie zainteresowanie w piśmiennictwie². Fakt ten zaskakuje, po-

¹ Ustawa z dnia 21 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (tekst jedn. Dz. U. 2018 r., poz. 618).

² R. Krajewski, Kara nagany za wykroczenia, Studium z Zakresu Prawa, Administracji i Zarządzania UKW 2013, t. 3, s. 75. Kara ta dopiero od momentu uchwalenia Kodeksu wykroczeń w 1971 r. znajduje się w katalogu kar zasadniczych za wykroczenia – wcześniej miała charakter środka nadzwyczajnego – zob. więcej M. Meleżini, (w:) M. Meleżini (red.), System Prawa Karnego. Tom 6. Kary i inne środki reakcji prawnokarnej, wyd. 2, Warszawa 2016, s. 453. Pomimo tego, jak zauważa cytowana autorka, kara na-

nieważ dociekanie *ratio legis* występowania nagany w katalogu kar za wykroczenia, może stanowić pole niezwykle interesującej dyskusji naukowej, zwłaszcza w związku z istnieniem na gruncie prawa wykroczeń środków oddziaływania społecznego (art. 39 § 4 k.w.) oraz środków oddziaływania wychowawczego (art. 41 k.w.), o których napisano jeszcze mniej.

Najogólniej rzecz ujmując, kara nagany ma charakter symboliczny, nie niosąc ze sobą dolegliwości fizycznej (jak kara aresztu czy kara ograniczenia wolności), ani materialnej (kara grzywny), a jedynie w niewielkim stopniu psychiczną, będąc wyrazem potępienia, dezaprobaty dla czynu sprawcy³. W piśmiennictwie podkreśla się, że spełnia tym samym funkcję wychowawczo-prewencyjną⁴.

Środki oddziaływania społecznego są instrumentami o charakterze pozapenalnym, których celem jest „(...) wychowanie sprawcy za pomocą instrumentów oddziałujących na psychikę”⁵. Mogą zostać zastosowane przez sąd wobec sprawcy w przypadku odstąpienia od wymierzenia kary, a zatem poniekąd karę zastępują⁶.

Środki oddziaływania wychowawczego należą do pozakarnych środków reagowania na sprawcę wykroczenia. Jak wskazuje się w piśmiennictwie, stanowią one wyraz zasady oportunistycznej⁷ w ściganiu wykroczeń, pozwalając na rezygnację z reakcji karnej na rzecz łagodniejszego sposobu oddziaływania na sprawcę wykroczenia⁸. Tym sposobem jest między innymi zastosowanie pouczenia, zwrócenia uwagi, ostrzeżenia.

Po przedstawieniu powyższych najogólniejszych definicji widoczna jest różnica w istocie tych trzech środków oddziaływania na sprawcę wykroczenia. Nagana jest karą orzekaną wobec sprawcy, któremu przypisano popełnienie wykroczenia. Środki oddziaływania społecznego sta-

gany odgrywa niewielką rolę w praktyce orzeczniczej – tamże, s. 456. Zob. także udział kary nagany w strukturze orzekanych kar, prezentowany przez J. Kosonogę-Zygmunt, Kara nagany w systemie sankcji za wykroczenie, *Wojskowy Przegląd Prawniczy* 2017, nr 1, s. 93.

³ Patrz J. Kosonoga-Zygmunt, Kara..., s. 94 i tamtejsze odesłania czy R. Krajewski, Kara..., s. 75 i tamtejsze odesłania.

⁴ J. Kosonoga-Zygmunt, Kara..., s. 75.

⁵ J. Konieczny, (w:) U. Łabuz (red.), *Prawo wykroczeń. Repetytorium*, Warszawa 2008, s. 79.

⁶ Tak M. Bojarski, Z. Świda, *Podstawy materialnego i procesowego prawa o wykroczeniach*, Wrocław 2002, s. 102.

⁷ Właściwie *quasi* oportunistycznej – szerzej zostanie to wyjaśnione w dalszej części publikacji.

⁸ I. Nowicka, R. Kupiński, *Stosowanie środków oddziaływania wychowawczego w sprawach o wykroczenia*, *Prokuratura i Prawo* 2004, nr 7–8, s. 145; J. Jakubowska-Hara, (w:) P. Daniluk (red.), *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, wyd. 1, Warszawa 2016, s. 236–237.

nowią instrument nadzwyczajnego ustawowego wymiaru kary za wykroczenie. Środki oddziaływania wychowawczego są wyrazem zasady celowości karania za wykroczenie, zgodnie z którą organy i instytucje mające uprawnienia oskarżyciela publicznego w sprawach o wykroczenia mogą odstąpić od złożenia wniosku o ukaranie, jeżeli uznają, że zastosowanie tego typu środka będzie wystarczające⁹. Pomimo tego można dostrzec pewne podobieństwa w sposobie ich wykonania – ustnym wytknięciu ze strony właściwego organu państwowego naruszenia porządku prawnego przez sprawcę wykroczenia, celem uświadomienia naganności postępowania, aby uniknął on podobnego zachowania w przyszłości oraz – w samym tylko oddziaływaniu na psychikę incydentalnego sprawcy drobnego wykroczenia¹⁰.

Z wymienionych powyżej powodów warto dokonać szczegółowej analizy owych instytucji, zwłaszcza z perspektywy funkcji, które pełnią. Celem niniejszej publikacji jest odkodowanie obowiązującego modelu tych trzech najłagodniejszych środków reakcji na sprawcę wykroczenia oraz zaprezentowanie modelu postulowanego. Może się bowiem okazać, że pomimo różnic w charakterze, odgrywają na tyle podobną rolę, że bezpodstawnym będzie ich dalsze współistnienie w Kodeksie wykroczeń.

2. Główne funkcje prawa wykroczeń oraz zasadnicze funkcje kar w prawie wykroczeń

Aby wspomniane w poprzednim akapicie porównanie było możliwe, konieczne jest zaprezentowanie zasadniczych funkcji prawa wykroczeń oraz wskazanie głównej roli kary w tej części szeroko rozumianego prawa karnego. Przypuszczalnie najważniejszą funkcję prawa wykroczeń stanowi prewencja, polegająca na oddziaływaniu wobec sprawców bądź potencjalnych sprawców naruszeń porządku publicznego, aby ci w przyszłości dawali posłuch normie administracyjnej, regulującej codzienne funkcjonowanie w społeczeństwie¹¹. Nie oznacza to jednak, że wykro-

⁹ A. Marek, *Prawo wykroczeń (materialne i procesowe)*, wyd. 7, Warszawa 2012, s. 159.

¹⁰ O. Sitarz zauważa ten fakt i stwierdza, że kara nagany „w swej naturze bardziej przypomina środek oddziaływania wychowawczego, niż karę” – t a ż, *Materialne prawo wykroczeń. Część ogólna*, wyd. 1, Warszawa 2015, s. 124. Tak samo J. Jakubowska-Hara, (w:) *Kodeks...*, s. 129 czy dużo wcześniej Z. Gostyński, *Prawo wykroczeń w zarysie*, wyd. 2, Katowice 1987, s. 98.

¹¹ A. Marek, *Prawo...*, s. 2; O. Sitarz, *Materialne...*, s. 24. Jest to spowodowane specyfiką prawa wykroczeń, którego normy sankcjonują w znacznej mierze naruszenia norm

czenia godzą w działania administracji¹². Najczęściej uderzają one w szeroko pojmowany ład społeczny i porządek prawny. Głównym zadaniem prawa wykroczeń jest więc ochrona tego porządku przed zakłóceniami ze strony osób wyrażających postawę antyspołeczną, którzy nie przestrzegają zasad normalnego współżycia „(...) jednostek ludzkich w organizacji państwowej”¹³. Prawo wykroczeń stanowi więc w głównej mierze tarczę przed czynami o stosunkowo często niskim stopniu społecznej szkodliwości, aczkolwiek na tyle powszechnymi, że z tego właśnie powodu zakłócającymi ów ład społeczny i mogącymi grozić poważniejszymi konsekwencjami¹⁴. Jego rolą jest więc zapobieganie tym negatywnym zjawiskom¹⁵.

W poprzednim akapicie nie bez powodu używane były odnośnie do funkcji prawa wykroczeń zwroty typu „zasadniczo”, „najczęściej”, „w znacznej mierze”. Należy bowiem podkreślić, że wykroczenia nie charakteryzują się jednolitym charakterem. Za O. Sitarz warto przedstawić podział na wykroczenia o charakterze administracyjnym (porządkowe) oraz kryminalnym¹⁶. Wydawać się może, że wykroczeń o charakterze administracyjnym jest więcej i do nich odnoszą się uwagi powyższego frag-

sankcjonowanych pomieszczonych w przepisach prawa administracyjnego i regulujących prawidłowość funkcjonowania porządku publicznego oraz prawnego – por. T. Bojarski, Polskie prawo wykroczeń. Zarys wykładu, wyd. 4, Warszawa 2012, s. 30: „Naruszenie porządku prawnego, za którym nie zawsze znajduje się konkretna autonomiczna wartość – jak w wypadku przestępstw, jest niewątpliwie cechą prawa wykroczeń”. W prawie karnym *sensu stricto* rolę głównej funkcji pełni sprawiedliwość, a uboczną ochronna, w której większy nacisk położony jest na prewencję generalną, a nie indywidualną.

¹² Jak wskazuje A. Marek, z końcem lat 60 XX w. porzucono pogląd uznający godzenie w działalność administracji za cechę charakterystyczną wykroczeń – tenże, (w:) A. Marek (red.), System Prawa Karnego. Tom I. Zagadnienia ogólne, wyd. 1, Warszawa 2010, s. 44.

¹³ A. Osierda, Prawne aspekty pojęcia bezpieczeństwa publicznego i porządku publicznego, *Studia Iuridica Lubliniensa* 2014, nr 23, s. 92. Por. też A. Marek, *Prawo...*, s. 2.

¹⁴ A. Marek, *Prawo...*, s. 2. Konsekwencje te mogą wynikać z urzeczywistnienia się niebezpieczeństwa, na które naraził dobro prawne sprawca wykroczenia, jak na przykład w kazusie kierowcy znacznie przekraczającego dozwoloną prędkość i powodującego wypadek. Szczególnie społecznie szkodliwe może być również nagminne popełnianie tych samych wykroczeń przez kilka osób, co niekorzystny efekt powoduje dopiero po zsumowaniu. Przykładem tej sytuacji będzie spalanie śmieci w piecach przez mieszkańców danej ulicy, powodujące znaczne zanieczyszczenie powietrza (wykroczenie z art. 191 ustawy z dnia 14 grudnia 2002 r. o odpadach (tekst jedn. Dz. U. z 2018 r., poz. 21).

¹⁵ Rola prawa karnego *sensu stricto* jest bardzo podobna, aczkolwiek wyraźniej jest w nim eksponowany element represji wobec sprawców przestępstw (w tym izolacji) oraz kompensacji szkód wyrządzonych przez czyn przestępny.

¹⁶ O. Sitarz, *Materialne...*, s. 117–118.

mentu publikacji. Natomiast w stosunku do tych drugich, do której to grupy należą między innymi tak zwane bitypy¹⁷, funkcje prawa wykroczeń powinny być analogiczne do funkcji prawa karnego ze sprawiedliwością na czele.

Trzeba zwrócić uwagę, że granica powyższego podziału jest wysoce płynna. Dość dużą trudność rodzi zatem ustalenie charakteru typów – czy należą one w większej mierze do wykroczeń o charakterze administracyjnym, czy kryminalnym. Dlatego też narzędzia, którymi prawo wykroczeń dysponuje winny być tak dobrane, by mogły umożliwić realizację przede wszystkim funkcji ochronnej oraz sprawiedliwościowej, zwłaszcza w przypadku typów, które „wymykają” się powyżej wskazanemu podziałowi.

Nie będzie stanowić zbytnej generalizacji teza, że w niektórych przypadkach sprawcami wykroczeń są ludzie, którzy wykazują się brakiem poszanowania dla ładu społecznego i porządku prawnego¹⁸. Stąd też istnieje ryzyko, że osoby te mogą poczynić w przyszłości zachowania o znacznie większym stopniu społecznej szkodliwości, wypełniające znamiona przestępstw¹⁹. W związku z tym również i przy charakterystyce kary za wykroczenie na pierwszy plan wysuwa się funkcja prewencyjna²⁰. Głównym celem kary wykroczeniowej jest „(...) wymuszenie określonego zachowania (uznanego przez ustawodawcę za istotne), bez elementu (nadmiernego – dop. Autora) potępienia”²¹. Żeby cel ten dobrze realizo-

¹⁷ Inaczej czyny przepołowione, będące takim typem czynu zabronionego, który „(...) inkorporuje dwie grupy czynów spełniających w zasadzie te same znamiona, przy czym jedna grupa będzie zakwalifikowana jako przestępstwo, druga zaś jako wykroczenie, po spełnieniu pewnego dodatkowego kryterium” – I. Nowicka, Czyny przepołowione w ujęciu prawnym i kryminologicznym, Białostockie Studia Prawnicze 2009, nr 6, s. 74.

¹⁸ Wspomniani powyżej kierowcy, niestosujący się do zasad ruchu drogowego, piesi przechodzący przez przejście na czerwonym świetle, fani głośnej muzyki, zakłócający spoczynek nocny itp. Z drugiej zaś strony sprawcami wykroczeń mogą też być ludzie, którzy przypadkowo weszli w zatarg z prawem i wówczas także podstawowym zadaniem kary jest działanie wychowawcze – zob. M. Bojarski i Z. Świda, Podstawy..., s. 90. Oczywiście jest więc fakt, że funkcja kary różni się w zależności od sprawy oraz czynu, który popełnił. W drugim z przedstawionych przypadków racjonalniejszym z perspektywy polityki penalizacyjnej jest jednak skorzystanie z pozakarnych środków oddziaływania na sprawcę wykroczenia, o czym będzie dalej mowa.

¹⁹ Jak pisze A. Marek, „jest przy tym rzeczą oczywistą, że bez wpajania obywatelom konieczności przestrzegania zasad współżycia i poszanowania prawa «na co dzień» trudno skutecznie przeciwdziałać poważniejszym przejawom łamania prawa. Karanie sprawców wykroczeń jest więc zarazem działaniem prewencyjnym, zapobiegającym przestępczości” – tenże, Prawo..., s. 2.

²⁰ Jak piszą M. Bojarski i Z. Świda, kara wykroczeniowa musi być celowościowo ukierunkowana – ciż, Podstawy..., s. 90.

²¹ O. Sitarz, Materialne..., s. 118. Cytowana autorka odnosi ten cel do kar za wykroczenia o naturze deliktu administracyjnego. Odnośnie do wykroczeń kryminalnych słusznie podnosi, że dolegliwość kary związana jest bardziej z wyrazem potępienia czynu, a za-

wać, powinna się ona cechować odpowiednią dolegliwością oraz być jak najszybciej wymierzona. Charakterystyczny dla kary wykroczeniowej jest więc „(...) element doraźnych bodźców negatywnych, dolegliwości niewielkiej, lecz szybkiej, zbliżającej się nieraz do zwykłego napomnienia”²². Kary za wykroczenia są mniej dolegliwe od kar za przestępstwa, co wynika z generalnie niższego stopnia ujmowanej abstrakcyjnie społecznej szkodliwości tych czynów²³. Ponadto niosą mniejszy element potępienia (napiętnowania sprawcy), a także mogą zostać orzeczone przez inny organ niż sąd (kara grzywny w postępowaniu mandatowym)²⁴. Nie oznacza to, że nie powinny cechować się pewnym elementem represji. Ten jest wręcz niezbędny w celu wzmocnienia realizowanej w głównej mierze funkcji odstraszałej tejże kary. Jest on widoczny zwłaszcza w karze grzywny, będącej podstawowym prawnokarnym środkiem oddziaływania na sprawców wykroczeń. Dodatkowo represja – skuteczne narzędzie funkcji sprawiedliwościowej – odgrywa większą rolę jako element kary orzekanej wobec sprawców tak zwanych wykroczeń kryminalnych w myśl przedstawionego powyżej podziału.

Reasumując, karą wykroczeniową powinna być niewielka, aczkolwiek realna dolegliwość, wymierzona sprawcy przez uprawniony do tego organ w okresie jak najkrótszym od popełnienia wykroczenia, mająca uświadomić mu, że naruszanie ładu społecznego jest nieopłacalne i tym samym przekonać go do przestrzegania w przyszłości norm (przede wszystkim regulujących porządek publiczny), które swoim czynem złamał²⁵. Oczywiście należy pamiętać, że sąd przy orzekaniu musi

tem na czoło wysuwa się funkcja sprawiedliwościowa. Nie można się jednak zgodzić, że jakkolwiek kara występująca w systemie prawa karnego *sensu largo* nie cechuje się dolegliwością. Uwaga ta odnosi się tym bardziej do kar za wykroczenia, które również są dla skazanego dolegliwe, choćby w stopniu minimalnym. Szczegółowo na ten temat w dalszej części publikacji.

²² M. Cieślak, Uwagi na marginesie projektu prawa o orzecznictwie karno-administracyjnym, *Palestra* 1961, nr 6, s. 35.

²³ Zob. identycznie J. Konieczny w: *Prawo...*, s. 51. W związku z tym reakcja ze strony państwa też powinna być łagodniejsza – por. R. Krajewski, Środki oddziaływania wychowawczego w prawie wykroczeń, *Palestra* 2013, nr 7–8, poz. 667–668, s. 12. Ponownie wyjątkiem są kary stanowiące ustawowy wymiar np. za tzw. bitypy – kary najsurowsze, czyli kara aresztu lub kara ograniczenia wolności.

²⁴ O niższym ładunku potępienia skazanego za wykroczenie świadczy m.in. fakt, że tylko skazanie na najsurowszą karę za wykroczenie – karę aresztu – odnotowywane jest w Krajowym Rejestrze Karnym – zob. art. 1 ust. 2 pkt 7 ustawy z dnia 24 maja 2002 r. o Krajowym Rejestrze Karnym (tekst jedn. Dz. U. z 2017 r., poz. 678 ze zm.).

²⁵ W największym stopniu warunki te spełnia generalnie kara grzywny, dlatego też, jak wskazuje R. Krajewski, jest ona zasadniczym instrumentem reakcji na wykroczenie – tenże, *Kara...*, s. 75 czy *Środki...*, s. 12. Tak też M. Meleziński, nazywając grzywnę

uwzględnić dyrektywy sądowego wymiaru kary, które zostały pomieszczone w przepisie art. 33 § 1 k.w. oraz okoliczności uzupełniające (art. 33 § 2, 3 i 4 k.w.). Dyrektywą wiodącą wydaje się być dyrektywa prewencji indywidualnej²⁶. Świadczyć o tym mogą przepisy art. 35 i 36 k.w. dotyczące możliwości orzeczenia odpowiednio kary najsurowszej i najłagodniejszej, nakazujące wzięcie pod uwagę właściwości osobistych (zwłaszcza art. 36), jak również przepisy art. 39 § 4 oraz art. 41 k.w. w zw. z art. 61 § 1 pkt 2 k.p.w., które podlegać będą dalszemu omówieniu²⁷.

W dalszej części publikacji zostanie podjęta próba odpowiedzi na pytanie, czy kara nagany wystarczająco spełnia przedstawione cele kary wykroczeniowej oraz czy ukaranie sprawcy w każdym przypadku stanowi konieczność dla realizacji funkcji prawa wykroczeń. Możliwe, że jest zupełnie odwrotnie.

3. Kara nagany

Kara nagany (art. 18 pkt 4 k.w.) realizowana jest „(...) przez samo zawarcie w wyroku rozstrzygnięcia o wymierzeniu obwinionemu kary nagany i nie podlega żadnemu dalszemu wykonaniu”²⁸. Dlatego też nie niesie

tradycyjnym sposobem reagowania na wykroczenia – t a ż, (w:) System..., s. 456. Dość ciekawy, ale i kontrowersyjny wydaje się pogląd R. K r a j e w s k i e g o, iż „(...) perspektywa reperowania finansów państwowych oraz samorządowych poprzez wpływy z grzywien, w szczególności nakładanych w zakresie przekraczania dozwolonej prędkości, w sposób niedopuszczalny przysłania podstawowe standardy prawa wykroczeń, wśród których istotne miejsce zajmuje zasada preferencji pozakarnych środków reakcji na wykroczenia” – t e n ż e, Środki..., s. 12. Tak postawionej tezie nie sposób zdecydowanie zaprzeczyć.

²⁶ Odmienne O. Sitarz, która uważa, że Kodeks wykroczeń nie wskazuje dyrektywy wiodącej i że musi ją wybrać organ orzekający w trakcie orzekania – t a ż, Materialne..., s. 134. Temat niniejszej publikacji oraz jej rozmiary nie obligują do jednoznacznego przesądzenia tego problemu.

²⁷ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 1713 ze zm.). Podobnie J. K o s o n o g a - Z y g m u n t, dzieląc pogląd, że „(...) prawo wykroczeń wymaga odpowiednich środków oddziaływania dostosowanych do specyfiki tej dziedziny, wyrażającej się w braku potrzeby uwzględniania w karze czynnika sprawiedliwościowego i prewencyjnego, na rzecz prewencji w rozumieniu oddziaływania wychowawczego” – t a ż, Kara..., s. 94. Wydaje się, że autorka pisząc o czynniku prewencyjnym miała na myśli prewencję generalną, zaś „prewencja w rozumieniu oddziaływania wychowawczego” to dla niej prewencja szczególna (indywidualna).

²⁸ O. Sitarz, Materialne..., s. 124; T. G r z e g o r c z y k, (w:) T. G r z e g o r z y k (red.), Kodeks wykroczeń, wyd. 2, Warszawa 2013, s. 167. M. B ł a s z c z y k zauważa, że nie do końca prawidłowym jest niedoprecyzowanie jej treści przez przepisy Kodeksu wy-

ze sobą większej dolegliwości dla skazanego poza jego zinstytucjonalizowanym moralnym potępieniem oraz wstydem, wynikającym z samego postawienia przed sądem orzekającym w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej i stanowiącym przestrożę przed popełnieniem czynu wypełniającego znamiona wykroczenia w przyszłości²⁹. Za O. Sitarz trzeba zatem stwierdzić, że nagana ma wyłącznie (...) charakter symboliczny i przypisuje się jej walory (stricte – uwaga Autora) wychowawcze³⁰. Jej celem jest, jak plastycznie ujął to J. Konieczny, „(...) uderzenie w moralność sprawców, którzy popełnili drobne wykroczenie”³¹. Zdaniem M. Melezini z tych właśnie powodów omawiana kara posiada walory ostrzegawczo-zapobiegawcze³².

kroczeń. Autorka sugeruje, że „(...) celowe byłoby wskazanie w KW przynajmniej przykładowych elementów nagany (na zasadzie wyliczenia «w szczególności»), żeby zapobiec przypadkom, w których jej treść ogranicza się jedynie do wskazania w orzeczeniu nazwy kary” – *taż*, (w:) *Prawo i postępowanie w sprawach o wykroczenia*, M. Błaszczuk, W. J. Jankowski, M. Zbrojewska, Warszawa 2013, s. 48. Autorka nie podaje niestety swojej propozycji „nadania karze nagany treści” w przepisach Kodeksu wykroczeń. Jest to dość trudne zadanie. Warto też zważyć na to, że „(...) brak konieczności wykonywania tej kary nie generuje jakichkolwiek kosztów z tym związanych (...)” – R. Krajewski, *Kara...*, s. 76.

²⁹ J. Jakubowska-Hara, (w:) *Kodeks...*, s. 129; M. Melezini, (w:) *System...*, s. 452. Ma więc walor dyscyplinujący – zob. M. Błaszczuk, (w:) *Prawo...*, s. 48. Por. też M. Bojarski, Z. Świda, *Podstawy...*, s. 96 oraz W. Radecki, (w:) M. Bojarski, W. Radecki (red.), *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, wyd. 7, Warszawa 2016, s. 389. Za daleko więc posuwa się w swoich rozważaniach R. Krajewski, twierdząc, że kara nagany jest pozbawiona dolegliwości w tradycyjnym znaczeniu – *tenże*, *Kara...*, s. 75. Tak samo A. Gubiński, (w:) T. Grzegorzczak, A. Gubiński (red.), *Prawo wykroczeń*, wyd. 2, Warszawa 1996, s. 142. Po pierwsze nie wiadomo, co autorzy mają na myśli posługując się określeniem „dolegliwość w tradycyjnym znaczeniu”. Po drugie kara nagany posiada dolegliwość wspólną dla wszystkich kar – jest wyrazem potępienia zachowania naruszającego normy sankcjonowane, a to wydawać się może właśnie dolegliwością w tradycyjnym rozumieniu – wspólną dla wszystkich kar kryminalnych. R. Krajewski na zakończenie publikacji łagodzi swoje stanowisko, twierdząc, że kara nagany jest wprawdzie najłagodniejsza, ale w niczym nie ustępuje pozostałym sankcjom za wykroczenia – *tamże*, s. 82. Warto dlatego zwrócić uwagę na słowa J. Bafii, który zaznacza, że „nagana w **niewielkim** (wyróżnienie Autora) tylko stopniu ma charakter dolegliwości, typowy dla kary” – *tenże*, (w:) *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, J. Bafia, D. Egierska, I. Śmietanka, wyd. 2, Warszawa 1980, s. 93. Pogląd ten winno się zaakceptować. Nagana jest dolegliwa, ale w stopniu minimalnym, wręcz znikomym.

³⁰ O. Sitarz, *Materialne...*, s. 124. Tak samo T. Bojarski, *Polskie...*, s. 111; A. Marek, *Prawo...*, s. 84; J. Kosonoga-Zygmunt, *Kara...*, s. 99. Ładunek represji posiadany przez omawianą karę jest więc znikomy.

³¹ J. Konieczny, (w:) *Prawo...*, s. 59.

³² M. Melezini, (w:) *System...*, s. 452.

Zgodnie z przepisem art. 36 § 1 k.w. naganę można orzec wtedy, gdy ze względu na charakter i okoliczności czynu („(...) czyn stosunkowo drobny, który nie wywołał istotnej szkody lub jej niebezpieczeństwa”³³; naruszenie reguł postępowania z dobrem było nieznaczne) lub właściwości i warunki osobiste sprawcy (dotychczasowy tryb życia sprawcy, jego niekaralność³⁴; osobowość, inteligencja³⁵; stan zdrowia psychicznego, zasób wiedzy, zainteresowania, zdolności, postawy wobec powszechnie uznawanych wartości, sprawność działania³⁶; zdolność do samokrytyki, wrażliwość sumienia, temperament³⁷; warunki bytowe, zdrowotne, socjalne³⁸) należy przypuszczać, że zastosowanie tej kary jest wystarczające do wdrożenia go do poszanowania prawa i zasad współżycia społecznego (przesłanki pozytywne)³⁹. Jak zauważa T. Bojarski, „przesłanki te zostały ujęte na wzór pozytywnej prognozy kryminologicznej ustalonej w związku z innymi instytucjami (np. warunkowe zawieszenie wykonania kary)”⁴⁰. Nic nie stoi na przeszkodzie, by traktować je właśnie jako przesłanki pozytywnej prognozy kryminologicznej. Jak słusznie zauważają M. Bojarski i Z. Świda, „stwierdzenie przynajmniej jednej z wymienionych przesłanek wystarczy

³³ A. Marek, Prawo..., s. 84.

³⁴ Tamże, s. 85.

³⁵ J. Konieczny, (w:) Prawo..., s. 59.

³⁶ P. Gensikowski, (w:) P. Daniluk (red.), Kodeks wykroczeń. Komentarz, wyd. 1, Warszawa 2016, s. 222.

³⁷ M. Melezini, (w:) System..., s. 453.

³⁸ T. Grzegorzczak, (w:) Kodeks..., s. 168.

³⁹ Jak również, gdy kara ta jest przewidziana jako element ustawowego wymiaru w sankcji danego przepisu oraz w przypadkach nadzwyczajnego złagodzenia – zob. art. 39 § 2 k.w. A. Marek krytykuje użyty przez ustawodawcę zwrot, że kara nagany ma być wystarczająca do wdrożenia go do poszanowania prawa i zasad współżycia społecznego. Autor ten twierdzi, że „wydaje się, że jeżeli w ogóle zachodzi potrzeba «wdrażania» sprawcy do przestrzegania prawa, to kara nagany nie może być wystarczająca i zachodzi potrzeba stosowania innych kar. Raczej wykroczenie, które uzasadnia stosowanie nagany, jest przejawem braku dyscypliny w konkretnym wypadku ze strony sprawcy, który w zasadzie przestrzega normy porządku prawnego” – tenże, Prawo..., s. 85. Wątpliwości te podziela J. Kosonoga-Zygmunt, Kara..., s. 101.

⁴⁰ T. Bojarski, Polskie..., s. 111. Sformułowania „pozytywna prognoza” używa także J. Bafia, (w:) Kodeks..., s. 93; A. Gubiński, (w:) Prawo..., s. 142 (jako „pozytywna prognoza wychowawcza”); J. Konieczny, (w:) Prawo..., s. 60; W. Radecki, (w:) Kodeks..., s. 389. W. Radecki słusznie zauważa, że ta pozytywna przesłanka prognostyczna jest ujęta szerzej w porównaniu z zawartą w przepisie art. 42 § 1 k.w., który wymaga, żeby po stronie sądu pojawiło się przypuszczenie, iż sprawca, pomimo niewykonania kary, nie popełni nowego podobnego przestępstwa lub wykroczenia – według przepisu art. 36 § 1 k.w. sąd musi dojść do przekonania, że sprawca będzie szanował nie tylko normy porządku prawnego, ale i zasady współżycia społecznego.

do orzeczenia kary nagany⁴¹. Wynika to z ich ujęcia w formie alternatywnej łącznej⁴².

Zdaniem O. Sitarz nagana spełnia cele przypisywane karze wykroczeniowej tylko wobec incydentalnych sprawców wykroczeń, którzy popełnili je na przykład nieumyślnie⁴³. Według T. Bojarskiego może mieć zastosowanie wyłącznie do sprawców drobnych wykroczeń⁴⁴. Ponadto, na co zwraca on uwagę, kara nagany, niosąca ze sobą wyłącznie wyraz moralnego potępienia sprawcy⁴⁵, „(...) może mieć znaczenie dla sprawców o zachowanej wrażliwości dla systemu wartości aprobowanego w danym społeczeństwie⁴⁶. Również według J. Bafii, kara nagany będzie skuteczna wówczas, gdy sąd orzeknie ją wobec sprawcy „w zasadzie zdyscyplinowanego, mającego poczucie godności i obowiązku przestrzegania prawa⁴⁷. Pozostali autorzy wyrażają bardzo podobne zdanie na temat sytuacji, w których można orzec omawianą karę⁴⁸. Nagana ma zatem na gruncie prawa wykroczeń charakter wyjątkowy⁴⁹.

⁴¹ M. Bojarski, Z. Świda, *Podstawy...*, s. 96. Tak też M. Mozgawa, (w:) M. Mozgawa (red.), *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, wyd. 2, Warszawa 2009, s. 124–125; W. Kotowski, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2009, s. 164; W. Radecki, (w:) *Kodeks...*, s. 389; M. Melezini, (w:) *System...*, s. 453–454.

⁴² Tak też J. Kosonoga-Zygmunt, *Kara...*, s. 100. Nieco inaczej P. Gensikowski, (w:) *Kodeks...*, s. 223. Autor twierdzi, że „(...) dla oceny, czy kara nagany jest wystarczającą reakcją na wykroczenie, wystarczy, aby przemawiała za tym jedna grupa okoliczności wymienionych w art. 36 § 1 KW, a druga grupa okoliczności się temu nie sprzeciwiała”. *De facto* oznacza to konieczność wystąpienia obu pozytywnych przesłanek jednocześnie. Odmiennie też R. Krajewski, twierdząc, że „przesłanki podmiotowe i przedmiotowe mają znaczenie równorzędne i wzajemnie się warunkujące, co wyraża się w tym, że przy zaistnieniu jednej z nich, ale przy braku drugiej nie wydaje się być możliwe sięgnięcie przez sąd po karę nagany” – tenże, *Kara...*, s. 77. Cytowany autor twierdzi, że byłoby to niezasadne, ale szczegółowiej nie uzasadnia swojego poglądu.

⁴³ O. Sitarz, *Materialne...*, s. 124. Identyfikacja M. Bojarski i Z. Świda, *Podstawy...*, s. 96.

⁴⁴ T. Bojarski, *Polskie...*, s. 111. To zrozumiałe, gdyż uwzględnienie, zgodnie z dyrektywami wymiaru kary, stopnia społecznej szkodliwości znacznie ogranicza zakres zastosowania tejże najłagodniejszej kary. Również w ustawowym wymiarze kary stanowi sankcję alternatywną najdrobniejszych wykroczeń, najczęściej obok grzywny – zob. O. Sitarz, *Materialne...*, s. 124.

⁴⁵ Tak słusznie A. Marek, *Prawo...*, s. 84.

⁴⁶ T. Bojarski, *Polskie...*, s. 111. Zdaniem M. Melezini jej orzeczenie może być „(...) celowe jedynie wobec sprawców o pewnej wrażliwości w odniesieniu do systemu wartości uznawanego w społeczeństwie, sprawców reagujących na oceny moralne (...)” – tenże, (w:) *System...*, s. 452.

⁴⁷ J. Bafia, (w:) *Kodeks...*, s. 93. Zwrot „sprawcy w zasadzie zdyscyplinowanego” należy chyba rozumieć jako takiego, który popełnił wykroczenie nieumyślnie lub przed popełnieniem czynu zabronionego żył z poszanowaniem prawa.

⁴⁸ Według J. Koniecznego „(...) może ona być **skuteczna** (kara nagany, wyróżnienie Autora) tylko wobec sprawców, dla których popełnione wykroczenie stanowi wstydlivy

W tym miejscu warto się zastanowić, czy tak wąskie ujęcie kary nie niesie ze sobą ryzyka uczynienia jej praktycznie całkowicie dysfunkcyjną w systemie kar za wykroczenia. Wykładnia dokonywana przez przedstawicieli nauki prawa karnego ogranicza przesłanki orzeczenia tej kary praktycznie tylko wobec osób cechujących się nieskazitelnym charakterem lub popełniających wykroczenie o subminimalnym stopniu społecznej szkodliwości. W takim wypadku, jakie cechy posiadać musi sprawca lub jaki czyn ma popełnić, żeby możliwym było zastosowanie wobec niego łagodniejszych środków oddziaływania przewidzianych prawem wykroczeń (środków oddziaływania społecznego bądź środków oddziaływania wychowawczego)? Wówczas „prognoza kryminologiczna” musi być przecież jeszcze bardziej pozytywna⁵⁰. Na tym przykładzie wyraźnie widać problem *ratio legis* występowania kary nagany w katalogu kar za wykroczenia, zwłaszcza przy jednoczesnym istnieniu łagodniejszych środków pozapenalnej reakcji na wykroczenie.

Na mocy normy art. 36 § 2 k.w. niedopuszczalne jest orzeczenie kary nagany wobec sprawcy wykroczenia o charakterze chuligańskim (przesłanka negatywna). Sprawca tego typu wykroczenia rażąco lekceważy zasady porządku prawnego i w sposób umyślny godzi w ład społeczny, dlatego też kara zastosowana wobec niego musi cechować się dużo większą dolegliwością, żeby spełnić swoje cele w zakresie prewencji indywidualnej. W przypadku wystąpienia u sprawcy przynajmniej jednej z okoliczności obciążających (art. 33 § 4 k.w.), orzeczenie kary nagany może okazać się nieuzasadnione ze względu na niewypełnienie którejs z pozytywnych przesłanek jej zastosowania⁵¹.

incydent w ich dotychczasowym nienagannym życiu” – tenże, (w:) Prawo..., s. 59. Również analogicznie T. Bojarski: „(...) popełniony czyn jest w skali jego (sprawcy – dop. Autora) aktywności społecznej, rodzinnej i zawodowej czymś wyjątkowym” – tenże, (w:) T. Bojarski (red.), Kodeks wykroczeń. Komentarz, wyd. 5, Warszawa 2015, s. 119. Zaś według B. Kurzępy, „przesłanki podmiotowe powinny wskazywać, że popełniony czyn jest w dotychczasowym życiu sprawcy czymś wyjątkowym” – tenże, Kodeks wykroczeń. Komentarz, wyd. 1, Warszawa 2008, s. 158. M. Błaszczyk zaś twierdzi, że „na pewno można ją orzec (karę nagany – dop. Autora) wówczas, gdy sprawca dopuścił się drobnego wykroczenia po raz pierwszy, a dotychczasowy nienaganny tryb jego życia potwierdza, że można to wykroczenie uznać za incydent” – taż, (w:) Prawo..., s. 48.

⁴⁹ J. Kosonoga-Zygmunt, Kara..., s. 94.

⁵⁰ Można sparafrazować Jamesa Madisonsa, że gdyby ludzie byli aniołami, żadne kary nie byłyby potrzebne.

⁵¹ T. Bojarski twierdzi, że okoliczności te przemawiają przeciwko posłużeniu się karą nagany – tenże, (w:) Kodeks..., s. 119. Tak samo uważa B. Kurzępa, Kodeks..., s. 159. Podejście takie nie jest słuszne ze względu na pewien automatyzm, będący nie

W tym miejscu warto się zastanowić nad sensem artykułowania negatywnej przesłanki zastosowania kary nagany w stosunku do sprawców wykroczeń o charakterze chuligańskim. Może się wydawać, że charakter czynu oraz okoliczności przedmiotowe, które charakteryzują wykroczenie o charakterze chuligańskim (działanie bez powodu lub z oczywiście błahego powodu, okazywanie przez to rażącego lekceważenia podstawowych zasad porządku prawnego) są na tyle obciążające, iż kara nagany nigdy nie będzie wystarczająca do wdrożenia sprawcy do poszanowania prawa i zasad współżycia społecznego⁵². Nie jest to prawdą ze względu na wspomniany powyżej fakt ujęcia dwóch determinant pozytywnych w formie alternatywy łącznej. Możliwe jest więc wypełnienie przesłanki pozytywnej pomimo obciążających okoliczności oraz charakteru czynu, jeżeli właściwości i warunki osobiste sprawcy będą pozwalały przypuszczać, że zastosowanie tej kary jest wystarczające do wdrożenia go do poszanowania prawa i zasad współżycia społecznego⁵³. Dlatego też, dla uniknięcia takiej sytuacji, w przypadku popełnienia przez sprawcę wykroczenia o charakterze chuligańskim, ustawodawca wprowadził przesłankę negatywną w art. 36 § 2 k.w.⁵⁴

Ciekawy pogląd wyraził A. Marek, uznając, że kara nagany winna być orzekana w połączeniu ze środkami karnymi lub środkami oddziaływania wychowawczego, a zwłaszcza z obowiązkiem naprawienia szkody czy przeproszenia pokrzywdzonego⁵⁵. Takie działanie wzmocniłoby jej praktycznie zerową dolegliwość. Warto również zwrócić uwagę na tezę R. Krajewskiego, iż kara nagany powinna być alternatywą w szczególno-

do pogodzenia z zasadą swobodnego uznania sądu przy wymiarze kary (art. 33 § 1 *in principio* k.w.).

⁵² W podobnym tonie wypowiada się B. Kurzępa: „Niewątpliwie orzekanie w takich przypadkach kary nagany byłoby sprzeczne z zasadami jej wymiaru, określonymi w art. 36 § 1” – *tenże*, Kodeks..., s. 159.

⁵³ W teorii można wyobrazić sobie kazus, w którym sprawca prowadzący do tej pory nie-naganny tryb życia popełni wykroczenie o charakterze chuligańskim, znajdując się na przykład w stanie nietrzeźwości.

⁵⁴ Fakt ten słusznie krytykuje R. Krajewski, uważając, że w niektórych przypadkach wykroczeń o charakterze chuligańskim można byłoby rozważyć sięgnięcie po karę nagany, zwłaszcza że co do tego typu wykroczeń nie występuje zakaz nadzwyczajnego złagodzenia kary – *tenże*, Kara..., s. 81. Wydaje się, że mogłoby być to uzasadnione wówczas, gdy niezwykle silnie przemawiałyby za tym przesłanki podmiotowe (właściwości i warunki osobiste sprawcy).

⁵⁵ A. Marek, Prawo..., s. 84. Jest to uwaga *de lege ferenda* ze strony tego autora, który twierdzi, że „brak generalnego określenia takiej możliwości jest istotnym mankamentem ustawodawstwa”. Tak samo uważa B. Kurzępa, Kodeks..., s. 128 oraz J. Kosonoga-Zygmunt, Kara..., s. 108 i J. Jakubowska-Hara, (w:) Kodeks..., s. 129.

ści dla kary grzywny w sytuacji, w której jej orzeczenie byłoby nieuzasadnione ze względu na sytuację materialną sprawcy⁵⁶. Wówczas szczególnie silnie przemawiałyby za tym warunki osobiste sprawcy. Nie należy jednak przy tym zapomnieć konieczności spełnienia innych elementów przynajmniej jednej z przesłanek pozytywnych, braku przesłanki negatywnej oraz powzięcia przez sąd przypuszczenia, że zostanie spełniony cel wykroczeniowej kary.

Niewielu autorów pokusiło się o próbę oceny kary nagany. Słowa uznania dla jej występowania w katalogu kar za wykroczenia wyraził R. Krajewski, twierdząc, że „doskonale uzupełnia ona (...) tradycyjny katalog kar za wykroczenia, zajmując pośrednie miejsce pomiędzy innymi karami, w szczególności grzywną, a odstąpieniem przez sąd od wymierzenia kary i zastosowania środków oddziaływania społecznego, o których mowa w art. 39 kodeksu wykroczeń”⁵⁷. Pozytywnie karę nagany ocenił również T. Bojarski⁵⁸. Nieco mniejszą aprobatę wobec kary nagany *de lege lata* wypowiedziała J. Jakubowska-Hara, twierdząc, że jej utrzymanie w katalogu kar wykroczeniowych ma sens wtedy, gdy powiąże się możliwość jej orzekania łącznie ze środkami karnymi, a w szczególności z obowiązkiem naprawienia szkody⁵⁹. Omawiana kara wypada negatywnie także w zestawieniu z naganą na gruncie regulacji prawa dyscyplinarnego czy prawa pracy. W tych bowiem dziedzinach nagana, na co zwraca uwagę J. Kosonoga-Zygmunt, „(...) wiąże się z faktyczną, odczuwalną dolegliwością i realizuje konkretne cele kary dyscyplinarnej czy porządkowej”⁶⁰. Natomiast w prawie wykroczeń, jej zdaniem, przez brak typowego ładunku represyjnego, nagana może nie być skutecznym

⁵⁶ R. Krajewski, *Kara...*, s. 81.

⁵⁷ Tamże, s. 76. Autor uważa, że jej zaletą jest występowanie jako sankcja alternatywna z pozostałymi karami za dość liczne wykroczenia przeciwko różnym dobrom, co ma świadczyć o jej uniwersalnym charakterze i zwiększeniu sędziowskiego wyboru sankcji w przypadku drobnych wykroczeń – tamże, s. 80.

⁵⁸ „Kara nagany ma znaczenie symboliczne, ale także zasługuje na aprobatę. Mogą zdarzyć się bowiem na tyle drobne naruszenia porządku prawnego, że w sensie społecznym może się okazać wystarczająca również nagana. Kodeks wykroczeń trafnie nie przewiduje przekreślenia bytu wykroczenia nawet przy zupełnie minimalnym poziomie stopnia społecznej szkodliwości czynu, więc w takich sytuacjach ta kara może okazać się prawidłowa” – T. Bojarski, (w:) *Kodeks...*, s. 91.

⁵⁹ J. Jakubowska-Hara, (w:) *Kodeks...*, s. 129.

⁶⁰ J. Kosonoga-Zygmunt, *Kara...*, s. 99. Autorka opisuje naganę w innych regulacjach prawnych na stronach 95–99. Jej intencją było ukazanie nagany w systemie prawa również jako kary dyscyplinarnej i porządkowej oraz ocena realizacji celów tej kary w owych dziedzinach w zestawieniu z wypełnianiem takowych na gruncie prawa wykroczeń.

środkiem wychowawczym i zapobiegawczym⁶¹. Autorka wysuwa też postulat *de lege ferenda*, aby zwiększyć dolegliwość tej kary poprzez wprowadzenie obowiązku jej ewidencjonowania⁶².

Trafną uwagę krytyczną dotyczącą kary nagany przedstawiła Z. Kocel-Krekora, pisząc, że w zakresie prewencji indywidualnej zaciera się granica pomiędzy odstąpieniem od wymierzenia kary i orzeczeniem kary nagany, skoro w obu tych przypadkach „(...) represyjne i wychowawcze zadanie ma samo uczestnictwo w rozprawie”⁶³. Nie oznacza to jednak, że środki te winny być ze sobą utożsamiane. Fakt ukarania przez sąd silniej oddziałuje na sprawcę niż odstąpienie od wymierzenia kary. Wątpliwość rodzi tylko odpowiedź na pytanie, czy różnica ta jest rzeczywiście istotna z perspektywy polityki penalizacyjnej.

4. Środki oddziaływania społecznego

Środki oddziaływania społecznego stanowią instytucję prawa wykroczeń, która może zostać zastosowana tylko w przypadku odstąpienia od wymierzenia kary. Polega ona na zobowiązaniu sprawcy wykroczenia przez sąd do przywrócenia naruszonego porządku prawnego lub naprawienia wyrządzonej krzywdy, zwłaszcza poprzez przeproszenie pokrzywdzonego, uroczyste zapewnienie niepopelniania więcej takiego czynu albo zobowiązania sprawcy do przywrócenia stanu poprzedniego (art. 39 § 4 k.w.)⁶⁴. Z uwagi na użycie przez ustawodawcę przysłówka „zwłaszcza”, katalog

⁶¹ Tamże, s. 99. Czyli nie realizować należycie funkcji ochronnej i sprawiedliwościowej.

⁶² Tamże, s. 108. Jej zdaniem „(...) zmiana taka nie pozostałaby bez wpływu na odbiór społeczny kary nagany, a w perspektywie sprawcy zyskała konkretną, a nie jedynie symboliczną dolegliwość”. W takim przypadku koniecznym byłoby również ewidencjonowanie pozostałych kar wykroczeniowych – grzywny i kary ograniczenia wolności.

⁶³ Z. Kocel-Krekora, Kary i środki karne w kodeksie wykroczeń po nowelizacji, Prokuratura i Prawo 1999, nr 2, s. 105.

⁶⁴ Odstąpienie od wymierzenia kary może mieć miejsce fakultatywnie w dwóch przypadkach na gruncie Kodeksu wykroczeń – przy stwierdzeniu, że w czasie popełnienia wykroczenia zdolność sprawcy do rozpoznawania znaczenia czynu lub kierowania postępowaniem była w znacznym stopniu ograniczona (art. 17 § 1 k.w.) oraz w wypadkach zasługujących na szczególne uwzględnienie przy wzięciu pod uwagę charakteru i okoliczności czynu lub właściwości i warunków osobistych sprawcy. Wymienione przesłanki odstąpienia od wymierzenia kary (bądź nadzwyczajnego jej złagodzenia) są identyczne jak przesłanki pozytywne wymierzenia kary nagany i tak samo powinno się je interpretować. Wydawać się może jedynie, że ich natężenie w tym przypadku powinno być większe i bardziej przemawiać za incydentalnością popełnionego wykroczenia.

środków oddziaływania społecznego jest pozornie otwarty⁶⁵. Sąd bowiem nie posiada całkowitej swobody przy ich wyborze i orzekaniu, ponieważ może zastosować tylko taki środek, który umożliwi przywrócenie naruszonego porządku prawnego lub naprawienia wyrządzonej krzywdy. Orzeczenie środków oddziaływania społecznego w przypadku odstąpienia od wymierzenia kary jest fakultatywne⁶⁶. Sąd może zastosować tę instytucję nadzwyczajnego ustawowego wymiaru kary bez sięgania po omawiane środki.

Środki oddziaływania społecznego, jak pisze A. Marek, stanowią wyraz oddziaływania wychowawczego na sprawców drobnych wykroczeń w sytuacjach, w których nie jest wymagane zastosowanie represji⁶⁷. *De facto* zastępują one karę, a ich celem jest wspomniane przywrócenie naruszonego porządku prawnego lub naprawienie wyrządzonej krzywdy. Środki te poza tym, że mają wydźwięk wychowawczy, to dodatkowo pozwalają uniknąć niepotrzebnego stosowania represji⁶⁸. Tym samym, co zauważa T. Bojarski, przynoszą pokrzywdzonemu oraz „(...) ogólnej idei sprawiedliwości pewną satysfakcję”⁶⁹. Istota odstąpienia od wymierzenia kary oraz charakter omawianych środków wymaga, aby miało to miejsce w trakcie rozprawy sądowej z udziałem obwinionego – stosowane są one dopiero na etapie orzekania⁷⁰.

W piśmiennictwie najczęściej podnosi się, że z powodu użycia przez ustawodawcę liczby pojedynczej („można zastosować do sprawy środek

⁶⁵ Tak też J. Bafia, (w:) Kodeks..., s. 98; M. Bojarski, Z. Świda, Podstawy..., s. 102; T. Grzegorzczak, (w:) Kodeks..., s. 177; B. Kurzępa, (w:) Kodeks..., s. 163; W. Radecki, (w:) Kodeks..., s. 401. W związku z otwartym katalogiem T. Grzegorzczak podaje przykład innych możliwych do zastosowania środków oddziaływania społecznego: „(...) np. zobowiązanie do współdziałania w dokarmianiu zwierząt leśnych za wykroczenie nieumyślnego zniszczenia łągowiska, gniazda, legowiska lub nory (art. 164)” – tenże, (w:) Kodeks..., s. 177. Zdaniem A. Gubińskiego omawiane inne środki nie mogą być dotkliwsze niż te, które zostały wymienione w przepisie art. 39 § 4 k.w – tenże, (w:) Prawo..., s. 176. Pogląd ten zdaje się być jednak nieuzasadniony, ponieważ już w tym niewielkim katalogu znajdują się środki o różnym stopniu dolegliwości – uroczyste zapewnienie niepopelnienia więcej takiego czynu jest środkiem łagodniejszym od zobowiązania sprawcy do przywrócenia stanu poprzedniego.

⁶⁶ Zob. T. Grzegorzczak, (w:) Kodeks..., s. 177.

⁶⁷ A. Marek, Prawo..., s. 106. Autor twierdzi, że w tych przypadkach „samo postępowanie przed sądem, stwierdzenie winy i odstąpienie od ukarania powinno już wywierać wpływ wychowawczy na sprawcę, stanowiąc bodziec moralny do przestrzegania porządku prawnego”.

⁶⁸ T. Bojarski, (w:) Kodeks..., s. 123.

⁶⁹ Tamże. Rodzi się pytanie natury filozoficznej czy „ogólna idea sprawiedliwości” jest w stanie odczuć ową satysfakcję? Odpowiedź leży jednak w gestii teoretyków i filozofów prawa, a nie karnistów.

⁷⁰ Tak T. Bojarski, sugerując, że w rachubę wchodzi tylko postępowanie zwykłe – tenże, Polskie..., s. 118; M. Bojarski, Z. Świda, Podstawy..., s. 102. Oznacza to, że owych środków nie mogą zastosować inne organy np. Policja – zob. B. Kurzępa, Kodeks..., s. 163; I. Nowicka, R. Kupiński, Stosowanie..., s. 146.

oddziaływania społecznego”), przekreślona została możliwość kumulatywnego orzeczenia tych środków⁷¹. Pojawiają się również nieliczne głosy przeciwnie, które wskazują, że cel ich stosowania przemawia za łączeniem⁷². Według Z. Gostyńskiego użycie w tym przepisie liczby pojedynczej wynika wyłącznie z pewnej konwencji stylistycznej⁷³. Należy zaaprobować ten mniejszościowy pogląd, uwzględniając właśnie *ratio legis* omawianych środków, których natura pozwala, a nawet wręcz nieraz nakazuje połączenie⁷⁴. Niewątpliwie jednak zastosowanie przez ustawodawcę liczby pojedynczej w tym przypadku nie jest zaletą omawianej instytucji, ponieważ budzi kontrowersje wykładnicze.

Drugą wątpliwością, która pojawia się przy analizie środków oddziaływania społecznego jest pytanie, czy nie stanowią one możliwości obejścia przez sąd zakazu orzekania środków karnych w prawie wykroczeń, jeżeli przepis szczególny na to nie zezwala (art. 28 § 2 k.w.). Oczywiście kwestia ta dotyczy zwłaszcza obowiązku naprawienia szkody oraz nawiązki. Obowiązek naprawienia szkody jest przecież środkiem, który prowadzi do przywrócenia naruszonego porządku prawnego, zaś nawiązka może zostać potraktowana jako sposób naprawienia wyrządzonej krzywdy. Przepis art. 39 § 4 k.w. stanowi osobną podstawę prawną od uregulowań zawartych w art. 28 § 2 k.w., dlatego też nic nie stoi na przeszkodzie wydania przez sąd orzeczenia o takiej treści.

Skuteczność środków oddziaływania społecznego obniżyć może brak sankcjonowania ich niezrealizowania przez sprawcę oraz niemożność jakiegokolwiek wyegzekwowania nałożonych w tym zakresie przez sąd zobowią-

⁷¹ A. Gubiński, (w:) Prawo..., s. 176; B. Kurzępa, (w:) Kodeks..., s. 163; T. Grzegorzczak, (w:) Kodeks..., s. 177; I. Nowicka, R. Kupiński, Stosowanie..., s. 146; P. Gensikowski, (w:) Kodeks..., s. 233; W. Radecki, (w:) Kodeks..., s. 401. Zdaniem T. Grzegorzczaka, wyjątek stanowi sytuacja zbiegu wykroczeń, gdy „(...) każdy ze środków, o jakich mowa w art. 39 § 4 byłby zastosowany w związku z innym wykroczeniem, za które sprawca odpowiada w tym samym postępowaniu (...)” – T. Grzegorzczak, (w:) Kodeks..., s. 177.

⁷² R. A. Stefański, Glosa do wyroku Sądu Najwyższego – Izby Karnej z dnia 4 czerwca 1992 r., sygn. II KRN 65/92, Orzecznictwo Sądów Polskich 1992, XXXVII (2), s. 91.

⁷³ Z. Gostyński, Prawo..., s. 112. Pogląd ten aprobuje również R. A. Stefański, Glosa..., s. 91. Wydaje się, że odwrotnie – użycie liczby mnogiej przez ustawodawcę („w razie odstąpienia od wymierzenia kary można zastosować do sprawcy środki oddziaływania wychowawczego...”) – spowodowałoby jeszcze większe kłopoty interpretacyjne. Wymagana jest więc inna redakcja przepisu. Propozycja zostanie przedstawiona w uwagach *de lege ferenda* niniejszej publikacji.

⁷⁴ Np. obowiązku przeproszenia pokrzywdzonego z obowiązkiem przywrócenia stanu poprzedniego albo, jak podaje Z. Gostyński, obowiązku przeproszenia pokrzywdzonego ze zobowiązaniem do uroczystego zapewnienia niepopelnienia więcej takiego czynu – tenże, Prawo..., s. 112.

zań⁷⁵. Wydawać się może, że jest to spowodowane faktem wyłącznie społecznego oddziaływania omawianych środków na sprawcę wykroczenia. W założeniu incydentalny sprawca drobnego wykroczenia, który zasługuje na skorzystanie przez sąd z instytucji nadzwyczajnego ustawowego wymiaru kary, jest na tyle przykładowym członkiem społeczeństwa, że nałożone na siebie zobowiązanie wykona dobrowolnie, bez konieczności zagrożenia przymusem ze strony państwa⁷⁶.

5. Środki oddziaływania wychowawczego

Zgodnie z obecnie obowiązującym⁷⁷ przepisem art. 41 k.w. w stosunku do sprawcy czynu można poprzestać na zastosowaniu pouczenia, zwróceniu uwagi, ostrzeżeniu lub na zastosowaniu innych środków oddziaływania wychowawczego. Środki oddziaływania wychowawczego stanowią wyraz zasady *quasi* oportunisty (celowości w ściganiu i karaniu wykroczeń) oraz zasady preferencji środków pozakarnych, według których wystąpienie z wnioskiem o ukaranie jest ostatecznością, stosowaną wówczas, gdy owe środki okażą się niewystarczające⁷⁸. Nie jest to jednak czysty oportunizm, jak trafnie wskazuje T. Grzegorzczak, ponieważ nie wiąże się z całkowitym

⁷⁵ Jak zwracają uwagę M. Bojarski i Z. Świda, ich wykonanie przez sprawcę jest dobrowolne – ciż, *Podstawy...*, s. 102; W. Radecki, (w:) *Kodeks...*, s. 401; J. Bafia, (w:) *Kodeks...*, s. 98. A. Gubiński stwierdza, że skoro nie jest on karą (ani środkiem karnym – dop. Autora), to jego wykonanie musi zależeć od dobrej woli sprawcy, a nie być obwarowane przymusem państwowym – tenże, (w:) *Prawo...*, s. 176. W związku z tym W. Radecki sugeruje, żeby środek ten stosować z wyczuciem, gdyż „(...) jeżeli sprawca się temu nie podporządkuje, nie ma żadnej możliwości wpłynięcia na niego, aby ten środek wykonał” – tamże, s. 401–402. Tak samo uważa T. Grzegorzczak, (w:) *Kodeks...*, s. 178.

⁷⁶ Ten tok myślenia prezentuje również A. Gubiński, pisząc, że „organ orzekający, odstępując od wymierzenia kary, okazuje tym zaufanie sprawcy czynu i jeśli ocena była trafna, należy liczyć się z tym, że wykona on nałożony nań obowiązek społeczny” – tenże, (w:) *Prawo...*, s. 176.

⁷⁷ Na temat środków oddziaływania wychowawczego w pierwotnym ujęciu – zob. np. A. Marek, *Prawo...*, s. 94. Celem artykułu jest odkodowanie obecnego modelu omawianej instytucji, dlatego też aspekty historyczne znajdują się poza ramami niniejszej publikacji.

⁷⁸ R. Krajewski, *Środki...*, s. 12–13; W. Radecki, (w:) *Kodeks...*, s. 408; M. Błaszczak, *Prawo...*, s. 57; Według O. Sitarz są alternatywą dla ukarania oraz przejawem „czystego oportunisty” – też, *Materialne...*, s. 130–131. „Organ powołany do ścigania wykroczeń nie ma obowiązku prowadzenia postępowania wyjaśniającego, a oskarżyciel publiczny nie musi z urzędu wnosić i popierać skargi o wykroczenie ścigane z urzędu. (...) Zgodnie z zasadą celowości karania Kodeks wykroczeń dopuszcza zatem możliwość rezygnacji z reakcji karnej na rzecz łagodniejszych sposobów oddziaływania na sprawców” – J. Jakubowska-Hara, (w:) *Kodeks...*, s. 236.

nieściganie przez uprawniony organ zaistniałego wykroczenia, ale z reakcją za pomocą przewidzianego przez prawo mniej dolegliwego środka⁷⁹.

Środki oddziaływania wychowawczego może zastosować przede wszystkim organ postępowania mandatowego oraz każdy oskarżyciel publiczny uprawniony do złożenia wniosku o ukaranie⁸⁰. Norma z art. 41 k.w. oraz 61 § 1 pkt 2 k.p.w. nie przesądza, że skorzystać z tych środków nie mógłby również sąd⁸¹. Z brzmienia normy z art. 41 k.w. wynika, że katalog środków oddziaływania wychowawczego jest otwarty. Innymi środkami wychowawczymi są wszelkie pozostałe środki mające na celu wdrożenie sprawcy wykroczenia do poszanowania prawa i zasad współżycia społecznego⁸². A. Marek sugeruje, że mogą nimi być środki zastosowane „(...) w szkole, do której uczęszcza, w zakładzie pracy, w którym jest zatrudniony, lub w stowarzyszeniu, którego jest członkiem”⁸³. Inaczej rzecz ujmując, są to środki służbowe, dyscyplinarne, porządkowe i inne, które już zostały zastosowane albo mogą zostać zastosowane wobec sprawcy wykroczenia w związku z jego czynem⁸⁴. Środki te mogą cechować się niewielką dolegliwością – w przypadku pouczenia kierowcy przez policjanta bądź znaczną, gdy powodują przykładowo wydaleniem z organizacji⁸⁵.

Poza otwartym katalogiem środków oddziaływania wychowawczego ustawodawca nie wskazał żadnych kryteriów podmiotowych, ani przedmiotowych ich stosowania, co jest z pewnością niekorzystne dla sprawcy i narusza funkcję gwarancyjną prawa wykroczeń⁸⁶. W. Radecki uważa wręcz, że przepis ten kreuje czysty oportunizm organów ścigania wykroczeń i upoważnia je „(...) zawsze, w sprawie o każde wykroczenie, bez zastanawiania się nad wystarczalnością środków oddziaływania i bez kontroli prokuratorskiej poprzestać na zastosowaniu: 1) pouczenia; 2) zwrócenia uwagi; 3) ostrze-

⁷⁹ T. Grzegorzczak, (w:) Kodeks..., s. 180–181.

⁸⁰ A. Marek, Prawo..., s. 94. Zdaniem M. Błaszczak zastosować środki oddziaływania wychowawczego może organ ujawniający popełnione wykroczenie – tamże, Prawo..., s. 57. Według W. Radeckiego adresatem przepisu art. 41 k.w. są także instytucje państwowe i społeczne, nieodgrywające roli oskarżyciela publicznego – tenże, (w:) Kodeks..., s. 408.

⁸¹ Zdaniem niektórych karnistów sąd nie może zastosować tychże środków – zob. m.in. R. Krajewski, Środki..., s. 16. Pojawiają się też poglądy przeciwne, akceptujące taką możliwość – T. Bojarski, (w:) Kodeks..., s. 126.

⁸² Np. zawiadomienie zakładu pracy lub organizacji społecznej – zob. W. Kotowski, Kodeks..., s. 178.

⁸³ A. Marek, Prawo..., s. 94. Tak też M. Błaszczak, Prawo..., s. 57; A. Marek, Prawo..., s. 159.

⁸⁴ J. Jakubowska-Hara, (w:) Kodeks..., s. 240; B. Kurzępa, Kodeks..., s. 166.

⁸⁵ W. Kotowicz, Kodeks..., s. 178.

⁸⁶ T. Bojarski zwraca uwagę, że „przepis ten został ostatecznie tak zredagowany, że powiedziano w nim wiele i dość niejasno” – tenże, Polskie..., s. 118.

żenia; 4) innych środków oddziaływania wychowawczego⁸⁷. Zaś zdaniem M. Budyn-Kulik, należy zastosować w tym przypadku wykładnię celowościową oraz systemową i sięgnąć do przepisu art. 33 kw., oraz uznać, że można poprzestać na omawianych środkach natenczas, gdy dzięki temu spełnione zostaną cele kary, zwłaszcza w zakresie prewencji szczególnej⁸⁸. W podobnym tonie wypowiada się J. Jakubowska-Hara, która twierdzi, że przepis art. 41 k.w. nie tworzy aż tak daleko posuniętej arbitralności w działaniu organów ścigania, a jego sens wynikać powinien z podstawowych zasad prawa wykroczeń⁸⁹. W związku z tym autorka uważa, że „organy ścigania oraz pozostałe organy mogące stosować tego rodzaju środki powinny zatem kierować się racjonalizmem w ocenie czynu i sprawcy wykroczenia. Zasadniczym kryterium rezygnacji z kary powinien być niewielki stopień społecznej szkodliwości czynu”⁹⁰.

Zdaje się, że *de lege lata* ogólne przesłanki zastosowania środków oddziaływania wychowawczego są analogiczne do tych, które warunkują orzeczenie środków oddziaływania społecznego. Organ może poprzestać na zastosowaniu pouczenia, zwróceniu uwagi, ostrzeżeniu lub zastosowaniu innych środków oddziaływania wychowawczego wówczas, gdy okoliczności popełnionego czynu lub warunki i właściwości osobiste sprawcy uzasadniają, że owo poprzestanie wystarczy do realizacji celów prawa wykroczeń.

Przesłanki uzasadniające zastosowanie środków oddziaływania wychowawczego pomieszczone są w § 10 ust. 2 zarządzenia nr 323 Komendanta Głównego Policji z dnia 26 marca 2008 r. w sprawie metodyki wykonywania przez Policję czynności administracyjno-porządkowych w zakresie wykrywania wykroczeń oraz ścigania ich sprawców⁹¹. Zgodnie z przepisem § 9 tegoż

⁸⁷ W. Radecki, (w:) Kodeks..., s. 410.

⁸⁸ M. Budyn-Kulik, (w:) M. Mozgawa (red.), Kodeks wykroczeń. Komentarz, wyd. 2, Warszawa 2009, s. 134–135.

⁸⁹ J. Jakubowska-Hara, (w:) Kodeks..., s. 240. Czyli preferencji stosowania pozapenalnych środków reakcji, jeżeli będzie to wystarczające dla osiągnięcia celów prawa wykroczeń.

⁹⁰ Tamże. Tak też T. Grzegorzczak, (w:) Kodeks..., s. 182.

⁹¹ Zarządzenie nr 323 Komendanta Głównego Policji z dnia 26 marca 2008 r. w sprawie metodyki wykonywania przez Policję czynności administracyjno-porządkowych w zakresie wykrywania wykroczeń oraz ścigania ich sprawców, (Dz. U. KGP nr 9, poz. 48), zwane dalej zarządzeniem nr 323. Zarządzenie to zostało wydane na mocy przepisu art. 7 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (tekst jedn. Dz. U. z 2017 r., poz. 2067 ze zm.). Według niego Komendant Główny Policji w drodze zarządzenia określa metody i formy wykonywania zadań przez poszczególne służby policyjne, w zakresie nieobjętym innymi przepisami wydanymi na podstawie ustaw. Rozwiązanie to jest jednak wadliwe, ponieważ ze względu na funkcję gwarancyjną szczegółowe uregulowania dotyczące stosowania środków oddziaływania wychowawczego powinny być pomieszczone w ustawie, a nie w zarządzeniu wydanym na podstawie delegacji

zarządzenia, Policjant może poprzestać na zastosowaniu środków oddziaływania wychowawczego, jeżeli jest to wystarczające do wdrożenia sprawcy wykroczenia do poszanowania prawa i zasad współżycia społecznego⁹². Przesłankę negatywną stanowi obowiązek orzeczenia wobec sprawcy środka karnego⁹³. Zwrot „orzeka się”, użyty w § 10 ust. 4 zarządzenia nr 323 świadczy, że mowa tu o przypadkach konieczności obligatoryjnego orzeczenia tegoż środka w przeciwieństwie do fakultatywnego, gdy według przepisu „można orzec”. Jest to oczywiście uzasadnione i powinno dotyczyć nie tylko metodyki działań Policji, ale i wszystkich oskarżycieli publicznych w sprawach o wykroczenia. Skoro ustawodawca zobowiązuje do wymierzenia środka karnego w razie popełnienia wykroczenia, to środek ten musi zostać orzeczony. Nie można tego dokonać bez wcześniejszego przypisania sprawcy wykroczenia w drodze wyroku sądowego. Niestety zarządzenie nr 323 reguluje tylko sposób działania Policji, a nie pozostałych oskarżycieli publicznych w sprawach o wykroczenia, którzy mogą przyjąć inne przesłanki zastosowania omawianych środków albo nie wyodrębnić żadnych.

Skutkiem zastosowania środków oddziaływania wychowawczego może być odmowa wszczęcia postępowania w sprawie o wykroczenie albo jego

ustawowej. Ponadto owe regulacje dotyczą tylko działań Policji, a formacja ta nie jest przecież jedynym oskarżycielem publicznym w sprawach o wykroczenia.

⁹² Natomiast zgodnie z przepisem § 10 ust. 1 zarządzenia 323 środkami oddziaływania wychowawczego zarządzenia są w szczególności: 1) pouczenie, poprzez wskazanie sprawcy wykroczenia niezgodności jego zachowania z obowiązującymi przepisami, ze wskazaniem tych przepisów; 2) zwrócenie uwagi lub ostrzeżenie sprawcy, z jednoczesnym zagrożeniem ukarania go w razie ponownego popełnienia wykroczenia; 3) przekazanie pisemnej informacji pracodawcy lub organizacji społecznej, do której sprawca należy, gdy z charakteru czynu wynika, że stanowi on jednocześnie naruszenie dyscypliny służbowej, statutu organizacji, regulaminu członkowskiego itp. Zaś na mocy normy § 10 ust. 2 omawianego zarządzenia, okolicznościami uzasadniającymi zastosowanie środków oddziaływania wychowawczego są w szczególności: 1) przywrócenie stanu poprzedniego (np. uprzątnięcie wyrzuconych przez sprawcę przedmiotów zaśmiecających miejsce publiczne); 2) naprawienie wyrządzonej szkody; 3) przeproszenie pokrzywdzonego; 4) zapewnienie ze strony sprawcy niepopelniania w przyszłości podobnego czynu zabronionego; 5) wykonanie zaniechanego obowiązku (np. zaopatrzenie budynku w wymagany sprzęt przeciwpożarowy, tabliczkę z numerem porządkowym nieruchomości, uprzątnięcie terenu posesji itp.). Obydwa katalogi są otwarte. Ważną regulacją dotyczącą czasu, w którym zastosowanie owych środków jest możliwe, przewiduje § 10 ust. 3 zarządzenia nr 323: „Decyzję o zastosowaniu środków, o których mowa w ust. 1 podejmuje: 1) policjant, jeżeli środek ten stosuje bezpośrednio po ujawnieniu popełnionego przez sprawcę wykroczenia; 2) kierownik jednostki lub komórki Policji, na wniosek policjanta prowadzącego czynności wyjaśniające w sprawie o wykroczenie, jeżeli okoliczności uzasadniające zastosowanie tych środków zaistniały w toku prowadzonych czynności”.

⁹³ § 10 ust. 4 zarządzenia nr 323 stanowi, że nie stosuje się środków oddziaływania wychowawczego w przypadku wykroczeń, za które orzeka się środek karny.

umorzenie (art. 61 § 1 pkt 2 k.p.w.)⁹⁴. Oznacza to, że organ, który zastosował omawiane środki, jak również w przypadkach przewidzianych przez ustawę pokrzywdzony (głównie jako oskarżyciel posiłkowy subsydiarny na mocy art. 27 § 2 k.p.w.), posiada możliwość wystąpienia z wnioskiem o ukaranie, a sąd nie musi odmówić wszczęcia postępowania⁹⁵. Taki kształt obowiązującej regulacji jest w doktrynie krytykowany ze względu na kumulację dolegliwości płynącej z zastosowania tak jakby podwójnej represji⁹⁶. Krytyka ta nie jest w pełni uzasadniona. Po pierwsze dolegliwość płynąca z zastosowania środka oddziaływania wychowawczego zasadniczo nie jest znaczna. Po drugie wykładnia celowościowa omawianych przepisów wskazuje, że prowadzenie postępowania przeciwko sprawcy wykroczenia, wobec którego zastosowano uprzednio środek oddziaływania wychowawczego, powinno być możliwe tylko wówczas, gdy organ nabierze przekonania, iż środek ten nie przyniósł zakładanych celów⁹⁷. W innych przypadkach byłoby to niezgodne z *ratio legis* instytucji z przepisu art. 41 k.w., który mówi o poprzestaniu na zastosowaniu środków oddziaływania wychowawczego⁹⁸.

Wątpliwości w doktrynie budzi również kwestia, czy na gruncie obecnie obowiązujących przepisów organ uprawniony do zastosowania środków oddziaływania wychowawczego może przekazać sprawę innemu podmiotowi,

⁹⁴ Zob. także § 10 ust. 5 zarządzenia nr 323: „W przypadku, gdy środek oddziaływania wychowawczego nie przyniesie zamierzonego efektu, jego zastosowanie nie zamyka drogi do skierowania wniosku o ukaranie do sądu albo nałożenia grzywny w drodze mandatu karnego”.

⁹⁵ Por. I. Nowicka, R. Kupiński, *Stosowanie...*, s. 148; M. Budyn-Kulik, (w:) *Kodeks...*, s. 136; J. Jakubowska-Hara, (w:) *Kodeks...*, s. 241. Odmienne – niesłusznie B. Kurzępa, *Kodeks...*, s. 167.

⁹⁶ Zob. J. Jakubowska-Hara, (w:) *Kodeks...*, s. 242; I. Nowicka, R. Kupiński, *Stosowanie...*, s. 151.

⁹⁷ Dla przykładu pouczonego przez policjanta młody człowiek, który pił alkohol w miejscu publicznym (wykroczenie z art. 43¹ ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o przeciwdziałaniu alkoholizmowi i wychowaniu w trzeźwości, tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 487 ze zm.) w tym samym dniu zostaje przyłapany na popełnieniu identycznego wykroczenia przez tego samego funkcjonariusza. Dopuszczalne będzie wówczas jego ukaranie zarówno za pierwsze (za które został już wcześniej pouczone), jak i za drugie wykroczenie. Funkcjonariusz może bowiem powziąć przypuszczenie, że zastosowany środek oddziaływania wychowawczego nie przyniósł pożądaných efektów z zakresu prewencji indywidualnej, tak ważnej w prawie wykroczeń.

⁹⁸ Wówczas należy zgodzić się z R. Kraje wskim, na przykład w sytuacji, którą ilustruje ową tezę: „(...) gdyby sprawca wykroczenia w ruchu drogowym został pouczone lub ostrzeżony przez funkcjonariusza, miałby on pełne podstawy zakładać, że na tym sprawa się zakończyła, po czym znalazłaby się ona wraz z wnioskiem o ukaranie w sądzie, a być może zdecydowałby się on na przyjęcie mandatu karnego, gdyż zależałoby mu na takim właśnie załatwieniu sprawy, ale w związku z pouczeniem nie miałby na to szansy” – tenże, *Środki...*, s. 17.

który ma możliwość skorzystania z środków oddziaływania wychowawczego niedostępnych dla przekazującego⁹⁹. Należy opowiedzieć się za dopuszczeniem takowej możliwości. Będzie to po prostu zastosowanie przez ten przekazujący podmiot „innego środka oddziaływania wychowawczego”.

W piśmiennictwie można zauważyć tezę, że środki oddziaływania wychowawczego powinny być alternatywą dla stosowania kary, a nie mieć charakteru priorytetowego, wymuszającego badanie możliwości ich zastosowania w przypadku każdego wykroczenia¹⁰⁰. Nie sposób się z tym zgodzić, mając na względzie zasadę celowości karania oraz oportunistu w ściganiu wykroczeń, o czym będzie jeszcze mowa w dalszej części publikacji.

6. Wnioski *de lege lata* i *de lege ferenda*

Po przedstawieniu kary nagany oraz środków oddziaływania społecznego i środków oddziaływania wychowawczego na tle zasadniczych funkcji prawa wykroczeń oraz głównych celów kary w prawie wykroczeń, przychodzi czas na podsumowanie prowadzonych rozważań na temat tych instytucji oraz wyrażenie sugestii dotyczącej dalszego ich występowania w systemie prawa karnego *sensu largo*. Poczynione ustalenia pozwalają zauważyć, że omawiane środki stanowią następujące po sobie i najmniej dolegliwe stopnie na drodze reakcji ze strony państwa na popełnione wykroczenie¹⁰¹. *De lege lata* organy prowadzące postępowanie w konkretnej sprawie wykroczeniowej, w której czyn sprawcy cechował się niskim stopniem społecznej szkodliwości i winy, mają obowiązek, biorąc pod uwagę wagę wykroczenia oraz osobę delikwenta, zbadać najpierw, czy do wdrożenia go do poszanowania prawa i zasad współżycia społecznego nie wystarcza zastosowanie środków oddziaływania wychowawczego. Jeżeli nie, to czy celu tego nie spełni samo postępowanie przed sądem, zakończone odstąpieniem od wymierzenia kary i orzeczeniem środka oddziaływania społecznego. Ostatnim krokiem jest rozważenie zasądzenia kary nagany, której pierwiastek dolegliwości jest teore-

⁹⁹ J. Jakubowska-Hara, (w:) Kodeks..., s. 241. Przykładem podawanym przez autorkę jest przekazanie sprawy kierownikowi zakładu celem wymierzenia kary porządkowej przewidzianej w przepisach Kodeksu pracy. Opowiadają się za tym m.in. T. Grzegorzczak, (w:) Kodeks..., s. 182; W. Radecki, (w:) Kodeks..., s. 414; I. Nowicka, R. Kupiński, Stosowanie..., s. 147.

¹⁰⁰ Tak J. Jakubowska-Hara, (w:) Kodeks..., s. 239. Stanowiąc mogą tym samym uprawnienie organom, dające „(...) lepszą gwarancję racjonalnej reakcji na wykroczenie”.

¹⁰¹ Nie są to wszystkie stopnie. Kolejnymi są bowiem kary surowsze. W artykule szczeble te zostały przedstawione odwrotnie – od najsurowszej kary nagany po najmniej dolegliwe środki oddziaływania wychowawczego, zgodnie z systematyką kodeksową.

tycznie najsilniejszy. Przesłanki zastosowania każdego z tych środków są niemal bliźniacze, a uprawniony organ może z nich skorzystać wyłącznie w sprawach drobnych wykroczeń, popełnionych przez incydentalnych sprawców.

W tym zestawieniu najgorzej wypada kara nagany, która posiada bardzo ograniczone możliwości orzeczenia, wręcz zdublowane z warunkami odstąpienia od wymierzenia kary. Główną składową jej minimalnej dolegliwości stanowi fakt samego postawienia obwinionego przed sądem oraz uznanie go winnym popełnienia wykroczenia, które ma też przecież miejsce przy odstąpieniu od wymierzenia kary i zastosowaniu środków oddziaływania społecznego. Owo uznanie za winnego (przypisanie) wykroczenia posiada właśnie w sobie pierwiastek potępienia moralnego, który może być dodatkowo spotęgowany na przykład koniecznością przeproszenia pokrzywdzonego (element kompensacji, którego w naganie brak).

Nie należy tracić z oczu tego, że sam fakt ukarania może potęgować dolegliwość wynikłą z toczącego się postępowania, czego brakuje w przypadku odstąpienia od wymierzenia kary¹⁰². Kara nagany *de lege lata* odgrywa więc nieco większą rolę w sprawowaniu funkcji prewencyjnej w prawie wykroczeń niż środki oddziaływania społecznego. Istotny jest jednak fakt, że z powodu bardzo surowych przesłanek pozytywnej prognozy kryminologicznej i niedużej dolegliwości, może być zastosowana wyłącznie do incydentalnych sprawców drobnych wykroczeń. Nie wypełnia tym samym należycie funkcji ochronnej oraz sprawiedliwościowej kary wykroczeniowej. Brak realnej dolegliwości (fizycznej czy ekonomicznej) może spowodować, iż tylko w stosunku do obwinionego o nieskazitelny charakterze i wysokim poczuciu praworządności spełnia ona swoją rolę¹⁰³. Jej istnienie w katalogu środków reakcji na wykroczenie

¹⁰² W przypadku nagany sprawca wie, że za jego czyn wymierzono karę, natomiast przy odstąpieniu od wymierzenia kary może pomyśleć, iż zabronione zachowanie nie spotkało się w zasadzie z żadną poważniejszą reakcją ze strony państwa.

¹⁰³ Inny sprawca drobnego wykroczenia, który spełni chociażby pozytywną przesłankę charakteru lub okoliczności i zostanie ukarany karą nagany, może stwierdzić, że *de facto* nie został ukarany wcale – zob. wpisy na Forum Prawnym dotyczące kary nagany np. użytkownika o nicku „destructor”: „Po co ma składać sprzeciw jak nie dostał można powiedzieć żadnej kary. Nagana to poglaskanie po głowie. Możesz spać spokojnie i zapomnieć o sprawie” – <https://forumprawne.org/prawo-karne/351777-kara-nagany-co-jak.html> (dostęp 19 marca 2018 r.). Z drugiej strony chęć złożenia sprzeciwu przez internautę ukaranego naganą świadczy o tym, że fakt ukarania nawet tak mało dolegliwą karą wywarł na nim pewien wpływ. Odmierna zupełnie ocena dotyczy środka probacyjnego w postaci warunkowego zawieszenia wykonania kary aresztu (rozdział IV

ogranicza jednocześnie możliwość skorzystania z łagodniejszych, pozapenalnych środków, gdyż ich zastosowanie wymaga jeszcze pozytywniejszej prognozy kryminologicznej, co wydaje się wręcz niemożliwe. W związku z tym słuszne wydaje się postawienie pytania, czy w racjonalnie skonstruowanym systemie kar za wykroczenia i przy priorytecie stosowania reakcji pozapenalnej na wykroczenie, jest miejsce dla nagany? Wydaje się, że bez niewielkich zmian w prawie wykroczeń odpowiedź ta będzie negatywna.

W związku z powyższym można wysunąć dwa alternatywne postulaty *de lege ferenda*. Pierwszy z nich to sugestia w stosunku do ustawodawcy, aby ten wykreślił naganę z katalogu kar za wykroczenia, gdyż w obecnym kształcie nie wypełnia należycie funkcji kary wykroczeniowej. Drugim postulatem będzie propozycja utworzenia rejestru wykroczeń, w którym umieszczane byłyby między innymi informacje o karach nałożonych na sprawców tych czynów zabronionych¹⁰⁴. Z pewnością zwiększyłoby to nieco dolegliwość kary nagany, a przez to jej skuteczność w realizowaniu funkcji prawa wykroczeń, aczkolwiek nie zmieniło faktu, że zasadniczo ukaranie za wykroczenie nie niesie dużego ładunku potępienia społecznego ani skutków w sferze zawodowej obwinionego. Wydaje się więc, że takie rozwiązanie nie byłoby wystarczająco skuteczne.

Środki oddziaływania wychowawczego jako wyraz zasady *quasi* oportunistycznej w reakcji na wykroczenia filtrują spośród tych czynów takie, które są społecznie szkodliwe w stopniu na tyle niskim, że uruchomienie „maszyny” wymiaru sprawiedliwości jest niecelowe. W ich przypadku wystarczy bowiem niewielkie zwrócenie uwagi na niewłaściwe zachowanie ze strony organów państwa lub innych instytucji, swoiste „pogrożenie palcem” i upomnienie, by nie postępowali w ten sposób w przyszłości. Nie oznacza to jednak, że ich obecna regulacja jest wolna od wad. Ustawodawca winien w sposób bardziej zdecydowany określić, czy w prawie wykroczeń mamy do czynienia z rzeczywistą preferencją stosowania środków oddziaływania wychowawczego, czy pierwszorzędne znaczenie przykłada się do karania¹⁰⁵. Należy więc poprzeć uwagę R. Krajewskie-

k.w.). Jego dolegliwość wiąże się z ryzykiem negatywnego wyniku okresu próby, który może skończyć się zarządzeniem wykonania kary aresztu (art. 44 § 1 lub 2 k.w.).

¹⁰⁴ Rejestr musiałby być szerszy niż planowany przez Ministerstwo Sprawiedliwości. Projekt zakłada bowiem rejestrowanie wyłącznie niektórych wykroczeń przeciwko mieniu – zob. Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks wykroczeń oraz niektórych innych ustaw, <http://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12299902/katalog/12442176#12442176> (dostęp 19 marca 2018 r.).

¹⁰⁵ Całkowitą rację ma R. Krajewski, pisząc, że „(...) istnieje potrzeba rozstrzygnięcia, co powinno być regułą, a co wyjątkiem – jeśli chodzi o stosowanie kar oraz środków

go, aby w Kodeksie wykroczeń (albo w Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia) zamieścić przepis, wskazujący, iż „(...) organy postępowania w sprawach o wykroczenia mogą prowadzić postępowanie zmierzające do ukarania sprawcy wykroczenia tylko wtedy, gdy środki oddziaływania wychowawczego okazały się niewystarczające dla wdrożenia go do poszanowania prawa”¹⁰⁶. Konieczne jest też ponadto doprecyzowanie przesłanek zastosowania środków przewidzianych w art. 41 k.w., chociażby wzorując się na przepisach § 10 zarządzenia nr 323 oraz wprowadzenie rejestru osób, w stosunku do których organ użył owe środki¹⁰⁷. Dzięki temu w przypadku popełnienia przez sprawcę następnego wykroczenia będzie możliwe sprawdzenie, czy wobec niego stosowano już środki oddziaływania wychowawczego oraz rozważenie ukarania za wcześniejszy czyn w razie uznania, że zastosowanie środków oddziaływania wychowawczego nie wdrożyło go do poszanowania prawa oraz zasad współżycia społecznego. Zlikwiduje to także ryzyko subiektywizmu, którego nie można tolerować w dokonywaniu rozstrzygnięć prawnych, zwłaszcza w dziedzinie prawa, która przynależy do prawa represyjnego¹⁰⁸. Warto poprzeć tezę postawioną przez R. Krajewskiego, że priorytetowe traktowanie środków oddziaływania wychowawczego może stać się remedium na zbyt surowe karanie wszystkich sprawców wykroczeń, które nie przyczynia się do wzrostu autorytetu instytucji odpowiedzialnych za bezpieczeństwo i porządek, ani także nie jest konieczne dla należytej ochrony tego ładu¹⁰⁹. Realizowanie celów prawa wykroczeń jest bowiem możliwe także przy wykorzystaniu łagodniejszych sposobów – środków oddziaływania wychowawczego¹¹⁰.

oddziaływania wychowawczego. W obecnej praktyce instytucji odpowiedzialnych za reagowanie wobec sprawców wykroczeń zdecydowanie jest tak, że to karanie za nie ma pierwszorzędne znaczenie, stosowanie środków oddziaływania wychowawczego ma miejsce na zasadzie wyjątku, i to opartego na uznaniowych i niejasnych kryteriach” – t e n ż e, Środki..., s. 13. Jest to niewątpliwa sprzeczność z ogólnymi zasadami, którymi kierować się powinien polski system prawa wykroczeń.

¹⁰⁶ R. K r a j e w s k i, Środki..., s. 13.

¹⁰⁷ *De lege lata* Policja odnotowuje wyłącznie statystycznie, ile zastosowano środków oddziaływania pozakarnego. Dane te nie są powiązane z konkretnym sprawcą wykroczenia – zob. Zarządzenie nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 6 lutego 2017 r. w sprawie metod i form prowadzenia sprawozdawczości w Policji (Dz. U. KGP z 2017 r., poz. 8).

¹⁰⁸ Zob. R. K r a j e w s k i, Środki..., s. 15.

¹⁰⁹ Tamże, s. 14. Zdaniem autora „(...) w szczególności wydaje się dotyczyć straży miejskich, które chyba niekiedy zapominają o swojej służebnej roli wobec społeczności lokalnych, na rzecz których powinny funkcjonować”.

¹¹⁰ Tak też R. K r a j e w s k i, Środki..., s. 14.

Natomiast w przypadku sprawców, których osobowość lub waga popełnionego czynu wskazują na konieczność bardziej zdecydowanej reakcji ze strony aparatu państwa, ale nie uzasadnia karania grzywną, ograniczeniem wolności czy aresztem, bardzo dobrym rozwiązaniem jest skorzystanie ze środków oddziaływania społecznego przy jednoczesnym odstąpieniu od wymierzenia kary. Jak zauważają I. Nowicka i R. Kupiński, rezygnacja ze stosowania tych środków byłaby ograniczeniem funkcjonowania zasady preferencji środków oddziaływania pozakarnego¹¹¹.

Skuteczność w pełnieniu funkcji wychowawczo-kompensacyjnej przez środki oddziaływania społecznego jest jednak znacznie obniżona z powodu braku możliwości wyegzekwowania oraz sankcjonowania ich niewykonania przez sprawcę wykroczenia. W związku z tym można rozważyć, aby prawodawca po przepisie art. 57 Kodeksu wykroczeń dopisał art. 57a z typizacją: „Kto nie stosuje się do orzeczonego przez sąd środka oddziaływania społecznego, podlega karze aresztu albo grzywny”. Ustawowe zagrożenie karą odpowiada sankcji za typ uiszczenia grzywny za skazanego bądź ukaranego, a więc wykroczenie cechujące się podobnym abstrakcyjnym stopniem społecznej szkodliwości oraz chroniące to samo dobro prawne. Typ ten oraz typ proponowany opisują zachowania, które godzą w wymiar sprawiedliwości, uniemożliwiając realizację celów orzeczonego środka reakcji wobec sprawcy wykroczenia. Aby zaś uczynić zadość zasadzie *nullum crimen/nulla poena sine lege*, koniecznym jest równoczesne zamknięcie katalogu środków oddziaływania społecznego poprzez usunięcie z przepisu art. 39 § 4 k.w. przysłówka „zwłaszcza”¹¹².

Celem usunięcia problemów wykładniczych związanych z użyciem słowa „środek” w liczbie pojedynczej, warto dopisać sformułowanie analogiczne do występującego w art. 93b § 4 Kodeksu karnego¹¹³ – „wobec tego samego sprawcy można orzec więcej niż jeden środek oddziaływania społecznego”.

¹¹¹ I. Nowicka, R. Kupiński, *Stosowanie...*, s. 153. Autorzy trafnie piszą, że „(...) przepis art. 39 § 4 k.w., na etapie postępowania sądowego, pełni rolę podobną do tej, jaką spełnia art. 41 k.w. we wcześniejszym stadium postępowania w sprawach o wykroczenia. Jest on ważnym ogniwem w łańcuchu przepisów stanowiących podstawę do stosowania środków oddziaływania pozakarnego wobec sprawców wykroczeń, zwłaszcza w tych przypadkach, kiedy ich zastosowanie może być uznane za wystarczającą reakcją na wykroczenie” – tamże, s. 154.

¹¹² Przy ewentualnym jego ustawowym powiększeniu np. o wybrane tak zwane obowiązki okresu próby z art. 72 § 1 k.k.

¹¹³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1998 r – Kodeks karny (tekst jedn. Dz. U. z 2017 r., poz. 2204 ze zm.).

Niespójność regulacji widoczna w możliwości orzekania środków karnych w prawie wykroczeń tylko wtedy, gdy stanowi o tym przepis szczególny, a akceptacją wymierzenia obowiązku naprawienia szkody czy nawiązki jako sposobu naprawienia krzywdy w postaci środka oddziaływania społecznego wymaga szerszych zmian w rozdziale II Kodeksu wykroczeń. Niezbędne jest ujednoczenie systemu kar oraz pozakarnych środków reakcji na wykroczenie tak, by był spójny, a polityka penalizacyjna nie budziła wątpliwości. Warto też się zastanowić, czy występująca regulacja dotycząca orzekania środków karnych w prawie wykroczeń jest aktualna w świetle dzisiejszych ustaleń dotyczących ich charakteru¹¹⁴.

I. Andrejew napisał kiedyś, że „kara kryminalna jest lichym środkiem wyrabiania w człowieku delikatności”¹¹⁵. Można sparafrazować te słowa i rzec, że orzekanie w niektórych przypadkach kary wykroczeniowej stanowi liche źródło nauczania człowieka szacunku do ładu społecznego i porządku prawnego. Dlatego też ustawodawca przewidział pozapenalne środki oddziaływania na sprawcę wykroczenia, które po niewielkich zmianach powinny być stosowane bardziej odważnie przez kompetentne organy państwowe. Kara nagany *de lege lata* nieskutecznie naśladuje owe środki, niewiele się od nich różniąc. Nie pomaga ona realizować głównych funkcji prawa wykroczeń. Dlatego też należy zasugerować zmianę regulacji dotyczącej jej orzekania bądź postulować usunięcie z katalogu kar za wykroczenia.

Literatura

1. Andrejew I., *Oceny prawne karcenia małoletnich*, Warszawa 1964.
2. Błaszczyk M., (w:) *Prawo i postępowanie w sprawach o wykroczenia*, M. Błaszczyk, W. J. Jankowski, M. Zbrojewska, Warszawa 2013.
3. Bojarski M., Świda Z., *Podstawy materialnego i procesowego prawa o wykroczeniach*, Wrocław 2002.
4. Bojarski T., *Polskie prawo wykroczeń. Zarys wykładu*, wyd. 4, Warszawa 2012.
5. Bojarski T., (w:) T. Bojarski (red.), *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, wyd. 5, Warszawa 2015.
6. Budyn-Kulik M., (w:) M. Mozgawa (red.), *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, wyd. 2, Warszawa 2009.

¹¹⁴ Zagadnienie to wymaga jednak osobnego opracowania.

¹¹⁵ I. Andrejew, *Oceny prawne karcenia małoletnich*, Warszawa 1964, s. 117.

7. Cieślak M., Uwagi na marginesie projektu prawa o orzecznictwie karno-administracyjnym, *Palestra* 1961, nr 6.
8. Gensikowski P., (w:) P. Daniluk (red.), *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, wyd. 1, Warszawa 2016.
9. Gostyński Z., *Prawo wykroczeń w zarysie*, wyd. 2, Katowice 1987.
10. Grzegorzczak T., (w:) T. Grzegorzczak (red.), *Kodeks wykroczeń*, wyd. 2, Warszawa 2013.
11. Gubiński A., (w:) T. Grzegorzczak, A. Gubiński (red.), *Prawo wykroczeń*, wyd. 2, Warszawa 1996.
12. Jakubowska-Hara J., (w:) P. Daniluk (red.), *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, wyd. 1, Warszawa 2016.
13. Kocel-Krekora Z., Kary i środki karne w kodeksie wykroczeń po nowelizacji, *Prokuratura i Prawo* 1999, nr 2.
14. Kosonoga-Zygmunt J., Kara nagany w systemie sankcji za wykroczenie, *Wojskowy Przegląd Prawniczy* 2017, nr 1.
15. Kotowski W., *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2009.
16. Konieczny J., (w:) U. Łabuz (red.), *Prawo wykroczeń. Repetytorium*, Warszawa 2008.
17. Krajewski R., Kara nagany za wykroczenia, *Studium z Zakresu Prawa, Administracji i Zarządzania UKW* 2013, t. 3.
18. Krajewski R., Środki oddziaływania wychowawczego w prawie wykroczeń, *Palestra* 2013, s. 667–668 (7–8).
19. Kurzępa B., *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, wyd. 1, Warszawa 2008.
20. Marek A., (w:) A. Marek (red.), *System Prawa Karnego. Tom I. Zagadnienia ogólne*, wyd. 1, Warszawa 2010.
21. Marek A., *Prawo wykroczeń (materiałne i procesowe)*, wyd. 7, Warszawa 2012.
22. Mozgawa M., (w:) M. Mozgawa (red.), *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, wyd. 2, Warszawa 2009.
23. Melezini M., (w:) M. Melezini (red.), *System Prawa Karnego. Tom 6. Kary i inne środki reakcji prawnokarnej*, wyd. 2, Warszawa 2016.
24. Nowicka I., Kupiński R., Stosowanie środków oddziaływania wychowawczego w sprawach o wykroczenia, *Prokuratura i Prawo* 2004, nr 7–8.
25. Nowicka I., Czyny przepołowione w ujęciu prawnym i kryminologicznym, *Białostockie Studia Prawnicze* 2009, nr 6.
26. Osierda A., Prawne aspekty pojęcia bezpieczeństwa publicznego i porządku publicznego, *Studia Iuridica Lubliniensa* 2014, nr 23.

27. Radecki W., (w:) M. Bojarski (red.), Kodeks wykroczeń. Komentarz, W. Radecki, wyd. 7, Warszawa 2016.
28. Sitarz O., Materialne prawo wykroczeń. Część ogólna, wyd. 1, Warszawa 2015.
29. Stefański R. A., Glosa do wyroku Sądu Najwyższego – Izby Karnej z dnia 4 czerwca 1992 r., sygn. II KRN 65/92, Orzecznictwo Sądów Polskich 1992, XXXVII (2).

Reprimand and means of social and/or educational influence in petty offences law

Abstract

This paper presents the most lenient and rarely applied sanctions for petty offences under Polish criminal law, such as reprimand or means of social and/or educational influence. Although the sanctions differ in terms of their nature, their functions, as well as their enforcement methods may be similar. Thus, legal criteria for the application of the sanctions are described, with the sanctions being compared with due consideration given to their role and to principles of petty offences law. Finally, de lege ferenda proposals regarding the future of the sanctions in the Code of Petty Offences are formulated.